

بررسی راهکارهای ترغیب به مطالعه در کودکان و نوجوانان

دکتر سیما ویسی نژاد

یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی جوامع، نرخ سرانه دستیابی به منابع اطلاعاتی و مطالعاتی افراد آن جامعه است. به گونه‌ای که جهان امروزی را جهان اطلاعات می‌خوانند و از آن به جامعه شبکه‌ای نیز یاد می‌کنند. جامعه شبکه‌ای موجب از میان رفتن فاصله‌های مکانی و زمانی شده است.

ویژگی بارز جامعه شبکه‌ای، استفاده از اطلاعات و دستیابی به آن‌هاست. جست‌وجو، مطالعه و پژوهش در جامعه شبکه‌ای به شیوه‌های مختلف (مکتوب، شفاهی، دیداری - شنیداری) و به صورت ترکیبی انجام می‌گیرد.

در قرن حاضر، با وجود گسترش رسانه‌های جمعی و بهره‌گیری از رایانه و اینترنت، مطالعه و کتابخوانی هنوز اهمیت خود را نه تنها حفظ کرده است، بلکه شاهد افزایش شمارگان کتاب‌های چاپ شده، افزایش متقاضیان عضویت در کتابخانه‌ها و پر رونق شدن بازار کتاب‌فروشان در سطح جهان هستیم.

علل این امر را باید در افزایش تعداد داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها، علاقه‌مندی عموم مردم به کسب دانش و مهارت‌ها، درک تأثیر مطالعه در زندگی اجتماعی و نقش آن در گسترش روح خلاقیت، نوآوری و ابتکارات جست‌وجو کرد. خلاصه این که مطالعه، موجب رشد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی افراد می‌شود.

امروزه کتابخوانی به عنوان یکی از منابع مهم دستیابی به اطلاعات فقط عملی فردی نیست که به سبب علاقه و سلیقه شخصی یا اشخاص بتواند استمرار یابد، بلکه ضرورت‌های اجتماعی، موقعیت تاریخی و فرهنگی جامعه، نیازهای نظام اجتماعی، علایق و انگیزه‌های فردی، امکانات و توانایی‌های نظام و در اختیار بودن کتاب، عوامل تعیین کننده‌ای در کتابخوانی به شمار می‌روند. ترویج فرهنگ مطالعه، فقط راهی برای تأمین اوقات فراغت نیست و چنین مقوله مهمی را در بحث «سرگرمی‌ها» نباید مورد مطالعه قرار داد، بلکه این امر باید پایه و بنیان استوار هر برنامه‌ریزی اصولی، اجتماعی و توسعه ملی قلمداد شود.

در جوامع سنتی و توسعه نیافته، به دلیل حاکمیت فرهنگ گفتاری بر نوشتاری، نرخ کتابخوانی پایین بوده است. در جوامع جدید، فرهنگ نوشتاری به دلیل امتیازات فراوانش، بر فرهنگ گفتاری برتری یافته است. فرهنگ گفتاری، از تعریف واقعیات و اعمال نظر انتقال دهندگان پیام مصون، نبوده است.

در ضمن، در طول زمان امکان ثبت و ضبط موضوعات وجود نداشته است. در حالی که با توسعه فرهنگ کتابت و خواندن، این محدودیت از بین رفته و همه چیز به صورت ثبت شده قابل رجوع است. بنابراین، حرکت از فرهنگ گفتاری به فرهنگ نوشتاری، یکی از دستاوردهای کتاب و اختراع خط و نوشتار بوده است.

کتاب دریچه‌ای است به سوی جهان شگفت‌انگیز علم و معرفت و مطالعه راهی است بسیار ساده و عملی برای پرورش استعدادها

خداداد انسان و آموزش علوم و فنون که او را در مسیر رشد و تکامل راهنمایی کند. اگر بتوان مطالعه را در انسان به صورت «عادت» درآورد، دیگر ارتباط او با جهان دانش و آگاهی سخت نخواهد بود و بدون هر مشکلی خواهد توانست از راه مطالعه، درک و اندیشه خود را نسبت به جهان هستی رشد و تعالی بخشد. باید توجه داشت که تبدیل این علاقه به عادت، باید از دوران طفولیت انسان شروع شود. یکی از عوامل برانگیزاننده در امر مطالعه، حس کنجکاوی است.

اگر مطالعه برای انسان به صورت وظیفه جلوه‌گر شود، رغبت به مطالعه هم کم‌تر می‌شود. در حالی که با برانگیختن حس کنجکاوی، چه بسا شخص با حوصله فراوان آن را پی‌گیری کند و به آن اهمیت دهد.

عوامل مختلفی در امر کتاب و کتابخوانی و توسعه فرهنگ مطالعه، در میان کودکان و نوجوانان ما دخیل هستند. برای این که بتوان راهکارهای عملی توسعه کتابخوانی در میان کودکان و نوجوانان را شناخت و به کار برد، بایستی عوامل تأثیرگذار بر کتابخوانی و نقش هر کدام در این مقوله را شناخت و روشن نمود.

کتابخوانی برآیندی از مجموعه عوامل است. این عوامل به طور عمده، شامل خانواده، فرد، مدرسه و محیط آموزشی است. برای بررسی عوامل ذکر شده، لازم است در زمان کودکی به نقش خانواده دقت کنیم. محیط خانوادگی، اولین محیط تربیتی است و ارتباط اعضای خانواده با مقوله فرهنگ و کتاب، نقش به‌سزایی در نوع برخورد فرد با کتاب بازی می‌کند. جامعه‌شناسان آموزش و پرورش، معتقدند تربیتی که فرد در خانواده می‌پذیرد، از نوع تربیت غیررسمی است که تأثیر شگرفی بر تربیت رسمی وی خواهد گذاشت. آن‌چه کودک در دوران قبل از مدرسه در خانواده می‌آموزد، به گونه‌ای بر روح و روان وی نقش می‌بندد که تا آخر عمر باقی خواهد ماند و نحوه برخورد وی را با مسائل گوناگون اجتماعی و آموزشی تحت تأثیر قرار خواهد داد. اولین آشنایی کودک با کتاب، در خانواده محیط خانواده انجام می‌گیرد.

باید توجه داشت که برنامه‌ریزی برای توسعه کتابخوانی باید از خانواده شروع شود. در عامل خانواده، عوامل فرعی زیادی تأثیرگذارند که هر یک به نحوی مقوله مطالعه را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این عوامل، شامل سطح سواد والدین، برخورد والدین و سایر اعضای خانواده با کتابخوانی، امکانات فرهنگی خانواده و شغل والدین است.

عامل دوم، خود فرد است. مطالعات روان‌شناسی نشان می‌دهد که افراد از جهات مختلف با هم متفاوت هستند. این تفاوت‌ها موجب می‌شوند که نوع و میزان مطالعه در کتابخوانی در میان آنان، متفاوت و متنوع شود؛ به ویژه این که جلوه تفاوت‌ها در دوران بلوغ، بیشتر خود را نشان خواهد داد.

در عامل فرد، عوامل فرعی فراوانی قابل بررسی است که هر یک به نحوی بر نوع و میزان مطالعه وی تأثیر می‌گذارند و این عوامل چهارگانه، عبارتند از: جنسیت، نیازها، علایق و وقت آزاد. سومین عامل تأثیرگذار بر کتابخوانی، محیط آموزشی آنان است. در این عامل، عوامل فرعی بسیاری مانند مدیر مدرسه، معلمان، کتابخانه، کتابدار متخصص و فضای عمومی، هم‌چنین برنامه‌های آموزشی مدرسه نقش دارد. به طور کلی شناخت زمینه‌ها و عواملی که فرهنگ مطالعه و خواندن بر آیندی از آن‌هاست، کمک می‌کند وضعیت موجود ترسیم شود و راه‌های روشنی پیش روی فرادستان و مسئولان کشور قرار گیرد تا بتوان راه‌کارهای بهبود کتابخوانی در میان کودکان و نوجوانان را به اجرا گذاشت.

امروزه کتابخوانی به عنوان یکی از

منابع مهم دستیابی

به اطلاعات فقط

عملی فردی نیست

که به سبب

علاقه و سلیقه

شخصی یا اشخاص

بتواند استمرار یابد،

بلکه ضرورت‌های

اجتماعی،

موقعیت تاریخی

و فرهنگی جامعه،

نیازهای نظام

اجتماعی،

علایق و

انگیزه‌های

فردی، امکانات و

توانایی‌های نظام و

در اختیار بودن کتاب،

عوامل تعیین کننده‌ای

در کتابخوانی به

شمار می‌روند

وضعیت کنونی کتابخوانی در ایران

کتابخوانی از دیرباز یکی از صفات و ویژگی‌های اساسی جامعه ایرانی بوده است. ایرانیان از قدیم تاکنون، از علاقه‌مندان به علم، هنر و دفاع از کتاب و کتابخوانی بوده و از این لحاظ زبانزد خاص و عام بوده‌اند. ایرانیان، در ساختن تمدن و فرهنگ بشری از طریق تألیف و اشاعه علوم و دانش، نقش اساسی داشته‌اند. اولین فرموده خداوند یکتا به فرستاده‌اش، امر به «خواندن» است. کتاب و کتابخوانی در دین ما قداست دارد.

تحقیقات در ایران امروز، نشان می‌دهد که محیط‌های خانوادگی، اغلب غیرعلمی هستند و کتاب در آن‌ها جایگاه واقعی خود را ندارد. خانواده و نوع برخورد اعضای آن با کتاب و مقوله فرهنگ، ارتباط مستقیمی با میزان مطالعه افراد دارد (فخرایی ۱۳۷۵). دانش‌آموزان علاقه چندانی به مطالعه ندارند و مطالعه را کم‌تر به عنوان یکی از مسائل اصلی خود احساس می‌کنند (حری ۱۳۵۱). زمینه‌های آموزش و پرورش معمولاً غیرفعال است و به گونه‌ای نیست که دانش‌آموز را به مطالعه تشویق کند.

جامعه نیز استقبال قابل ملاحظه‌ای از کتابخوانی ندارد و به این مقوله مهم فرهنگی، اهمیت چندانی نمی‌دهد (تحقیقات در این زمینه، حاکی از آن است که عوامل مختلف اجتماعی مانند رسانه‌های جمعی، کتابخانه‌های عمومی، فرهنگ عمومی جامعه و ... نقش بسیار مهمی در توسعه فرهنگ کتابخوانی در جامعه دارند (حری ۱۳۵۱: ۱۹۹۸ Buskist).

هزاره سوم، عصر خرد و دانایی و زمان ما، عصر ارتباطات و اطلاعات است. وسایل ارتباطی و تکنولوژی پیشرفته ارتباطات، جهان را چنان کوچک کرده که مک لوهان، جامعه‌شناس معروف، نام «دهکده جهانی» بر آن نهاده است. آنان که در این دنیای پیچیده، از اطلاعات بیشتری برخوردارند و از امکانات و وسایل ارتباطی پیشرفته‌تری بهره می‌گیرند، در انجام وظایف خویش موفق‌ترند. به بیان دیگر، آنان که بیشتر اطلاع دارند و بیشتر می‌دانند توانا ترند (نوری ۱۳۸۲).

آموزش عادت به مطالعه، در جریان جامعه‌پذیری کودکان و نوجوانان، می‌تواند تأثیری قطعی روی تحولات جامعه داشته باشد و اصلاحات و نوسازی فرهنگی، اجتماعی و سیاسی را به ارمغان آورد.

نداشتن استراتژی درست مطالعه در بین دانش‌آموزان، در مطالعه کتب درسی داشته اثر منفی دارد سبب رشد معضل افت تحصیلی می‌گردد و افت تحصیلی باعث از بین رفتن بودجه‌ها و ناکام ماندن برنامه‌های آموزش و پرورش می‌شود. آشنا کردن کودکان و نوجوانان با مطالعه و آموزش کتابخوانی، نیاز واقعی عصر ماست. باید مطالعه و کتابخوانی که ویژگی اساسی و حیاتی انسان متمدن آغاز قرن بیست و یکم است، در ذهن و روح دانش‌آموز دمیده شود تا آنان دریابند که برای زندگی موفقیت‌آفرین در این عصر، ناچارند کتاب بخوانند. کتاب میراث گران‌قدری است که در بستر آن فرهنگ و دانش بشری جریان دارد و رسالت انتقال عالی‌ترین پیام‌های اعتقادی، اخلاقی و فرهنگی علمی را برعهده دارد. کاهش مطالعه، به جامعه‌پذیری ناقص کودکان و نوجوانان منجر خواهد شد که نارسایی در انجام نقش‌های نظام اجتماعی و مشکلات پنهان اجتماعی را در پی خواهد داشت. دوگانگی آموزش ناشی از عدم مطالعه والدین و فرزندان و نداشتن درک صحیح از مسائل فرهنگی و اجتماعی و ... به فاصله نسل‌ها و مشکلات روانی و رفتاری و سرگشتگی نوجوانان می‌انجامد.

ضرورت ترغیب کودکان و نوجوانان به مطالعه و کتابخوانی، با عوامل زیر ارتباط محسوسی دارد:

- ۱- تنوع نیازهای فردی و اجتماعی
- ۲- تراکم و تنوع محتوای دروس در شاخه‌ها و رشته‌های مختلف تحصیلی
- ۳- توسعه روزافزون دانش و اطلاعات
- ۴- ایجاد زمینه‌های مناسب برای اوقات فراغت دانش‌آموزان، به منظور جلوگیری از بی‌کاری که عامل مهمی در شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی است.
- ۵- تغییر نقش سازمان‌های آموزش و پرورش، به عنوان نهادهای تأمین‌کننده نیازهای آموزشی و رشد ابعاد وجود آدمی.

باید در نظر داشت که ما در عصری به سر می‌بریم که از یک سو، گسترش دانش و اطلاعات به صورت انفجاری رخ می‌دهد و از سوی دیگر، دستیابی به اطلاعات و جریان اطلاعات و ارتباطات، مرزها و محدودیت‌های گذشته را درنوردیده است.

راههای ایجاد مهارت مطالعه در کودکان و نوجوانان

برخی والدین فکر می‌کنند یادگیری مطالعه، از زمانی آغاز می‌شود که کودک بتواند الفبا را به خاطر بسپارد و کلمات را تلفظ کند. اما واقعیت این است که اساس مطالعه، خیلی زودتر از این‌ها شکل می‌گیرد. مثلاً وقتی به کودک لباس می‌پوشانید یا با کودک نوپا به خرید می‌روید و حرف می‌زنید، به نوعی مطالعه و خواندن را پایه‌ریزی می‌کنید. مهم‌ترین مسئله این است که آموزش مطالعه به کودکان، تبدیل به کاری می‌شود که به احساس نزدیکی بیشتر کودکان به والدین (یا شخص مراقبت کننده از آن‌ها) در زندگی می‌انجامد. در این‌جا برای خانواده‌هایی که می‌خواهند به کودکان‌شان کمک کنند تا ارتباط بین کلمات و معانی آن‌ها را درک کنند و در آینده به مطالعه و کتابخوانی علاقه‌مند شوند، پیشنهادهایی شده است:

در زمان نوزادی و بچه‌های خیلی کوچک:

الف) در مواقع مختلف، مثلاً عوض کردن پوشک، حمام کردن، غذا دادن یا بازی کردن می‌توان با او حرف زد و برایش شعر و ترانه خواند.

ب) می‌توان کتاب‌ها و کارت‌های آموزشی عکس‌دار با رنگ‌های روشن را به او نشان داد. یادمان باشد که در این سن، کودک احتمالاً از نگاه کردن، انداختن و جویدن کتاب بیشتر از مطالعه لذت می‌برد (بهتر است از کتاب‌های پارچه‌ای یا پلاستیکی) استفاده شود.

ج) برای افزایش دامنه لغات کودک هنگام تماشای کتاب‌ها، می‌توان از او پرسید: خانه این حیوانات کجاست؟
د) می‌توان کلمات روی تابلوها را در اماکن مختلف مثل پارک و باغ‌وحش، در حین پیاده روی یا ماشین‌سواری، به او نشان داد.

ه) در زمانی که متوجه می‌شویم بچه به حروف روی اسباب بازی‌ها دقت می‌کند، لازم است نام حروف را به او گفت. کلمات را بلند خواند و معنی آن‌را برایش توضیح داد.

کودکان نوپا:

الف) کتاب‌خواندن قبل از خواب، راه خوبی برای دل‌کندن از بازی‌های حرکتی و جست و خیز و پذیرش زمان استراحت و خواب است. کودکان نوپا ممکن است از ما بخواهند بارها داستان مورد علاقه‌شان را بخوانیم. آن‌ها ممکن است کلمات و تصاویر را به هم ربط دهند. اگر ما هنگام کتاب‌خواندن مکث کنیم، خودشان جای خالی کلمات را پر خواهند کرد.

ب) بگذاریم کودکان همراه با ما لیست خرید بنویسند. ممکن است آن‌ها بخواهند مرتب کردن و شمارش پول‌ها را در دست ما ببینند و انجام سایر کارهای خرید روزانه را تقبل کنند.

ج) بهتر است گردش‌های کوتاهی به محل‌های جدید داشته باشیم و درباره آن چه در اطراف می‌گذرد، با کودک حرف بزنیم و اگر امکان داشته باشد، در مورد رویدادهای مشابه، قبل و بعد از گردش مطالعه کنیم.

د) بهتر است برای بچه‌ها، یادداشت و نامه به صورت نقاشی تهیه و روی یخچال چسبانده شود. می‌توان نامه‌ها و کلمه‌ها را برای‌شان هجی کرد تا آرام آرام با آن‌ها آشنا شوند.

کودکان پیش‌دبستان:

الف) کودکان باید تشویق شوند تا کلمات نوشته شده روی برچسب کالاها و یا تابلوهای تبلیغاتی و سردر مغازه‌ها را پس از خواندن برای‌شان با صدای بلند تکرار کنند.

ب) در حدود ۴-۵ سالگی، کودکان ممکن است شروع به پرسیدن سؤال درباره نوشته‌های کتاب‌ها بکنند. کتاب‌هایی که دارای عکس‌هایی با زیرنویس نام اشیا باشند، کمک می‌کنند تا کودک رابطه بین کلمات و اشیا را راحت‌تر دریابد.

ج) می‌توان با کارت‌های عکس‌دار، با او کارت‌بازی کرد.

د) مجموعه‌ای از چیزهای مختلف فراهم شود تا از این طریق، کودکان خواندن و نوشتن را از طریق بازی تجربه کنند. مثلاً می‌توان بلیت اتوبوس، کارت تبریک و چیزهایی از این دست در اختیار او گذاشت.

دانش‌آموزان ابتدایی:

الف) والدین باید به مطالعه همراه کودکان همچنان ادامه دهند؛ به ویژه پیش از خواب و حتی اگر کودک خواندن را آموخته است.

ب) بهتر است طبق برنامه‌ریزی مشخص، به طور منظم آن‌ها را به کتابخانه برد. این کار باعث می‌شود که کتاب، بخشی از برنامه

برای این که بتوان
راهکارهای عملی
توسعه کتابخوانی
در میان کودکان و
نوجوانان را شناخت
و به کار برد،
بایستی عوامل
تأثیرگذار بر
کتابخوانی و
نقش هر کدام در این
مقوله را شناخت و
روشن نمود

باید توجه داشت که
برنامه‌ریزی برای
توسعه کتابخوانی
باید از خانواده
شروع شود.
در عامل خانواده،
عوامل فرعی زیادی
تأثیرگذارند که
هر یک به نحوی
مقوله مطالعه را
تحت تأثیر
قرار می‌دهند

زندگی کودک بشود. می‌توانیم به کودکان نشان دهیم که ما نیز برای کسب اطلاعات و لذت بردن، کتاب و مجله می‌خوانیم. (ج) بهتر است به قصه‌هایی که کودکان می‌نویسند، همچنان که به جوک‌ها و چیستان‌های‌شان، گوش دهیم و ایشان را ترغیب کنیم که نظریات خود را در مورد موضوعات مختلف بنویسند.

(د) با کلمات بازی کنیم و جمله بسازیم (kidsource.com)، مطالعه یا کتابخوانی، یک رفتار فرهنگی است که توسط فرد انجام می‌شود و منظور از این رفتار، آن است که یک دانش‌آموز در طول شبانه‌روز، اوقاتی از وقت آزاد خود را به خواندن کتاب‌های غیر درسی، مجلات، روزنامه‌ها و سایر ابزارهای فرهنگی اختصاص می‌دهد.

راه‌های نهادینه کردن علاقه به مطالعه در کودک و نوجوان

ضرورت‌های اجتماعی، موقعیت تاریخی و فرهنگی جامعه، نیازهای نظام اجتماعی، علایق و انگیزه‌های فردی، امکانات و توانایی‌های نظام، در اختیار بودن کتاب و ... همگی عوامل تعیین کننده‌ای در کتابخوانی‌اند. مطالعه و کتابخوانی دو بُعد دارد. در یک طرف، فرد با تمام ویژگی‌های منحصر به فردش حضور دارد که این ویژگی‌ها، بر میزان مطالعه غیردرسی و کتابخوانی مؤثر است و از طرف دیگر، عوامل بیرون از فرد مانند خانواده و محیط آموزشی، از عوامل مهم در ترویج فرهنگ مطالعه به شمار می‌رود و محیط آموزشی، هدایت کننده جریان مطالعه در میسر مشخص آموزشی است (میرزا محمدی ۱۳۸۰).

در محیط آموزشی، کتابخانه آموزشی می‌تواند کمک شایانی به مطالعه و کتابخوانی کند:

- توسعه عادت به مطالعه و ایجاد لذت در دانش‌آموزان
- در اختیار نهادن فرصت‌هایی برای استفاده از دانش و درک و فهم
- حمایت از همه دانش‌آموزان در یادگیری و مهارت‌های عملی برای ارزیابی و استفاده از

اطلاعات

- دستیابی آسان به منابع محلی، ملی و جهانی اطلاعات
- سازمان‌دهی فعالیت‌هایی که به ترغیب فرهنگی و آگاهی اجتماعی و حساسیت درباره کتابخوانی می‌انجامد.

- همکاری با دانش‌آموزان، والدین، معلمان و مدیران برای تحقق اهداف (PaPazoyloua) (۱۹۹۹).

اما شگردهای عملی ترویج فرهنگ کتابخوانی در بین دانش‌آموزان، با استفاده از نتایج آموزشی‌شناسی و چندین طرح تحقیقاتی و پایان‌نامه‌های مرتبط با بررسی عوامل ترغیب به مطالعه در ایران.

- ارائه دروس «شیوه‌های مطالعه» در سال‌های اول راهنمایی
- استفاده یک روز در هفته درس انشا یا ادبیات در کتابخانه مدرسه
- معرفی تعدادی کتاب غیردرسی مرتبط با درس داده شده توسط معلمان در کلاس
- ارائه کار پژوهشی در کلاس و مدرسه مرتبط با موضوع دروس مختلف
- اهدای بن کتاب به عناوین مختلف به دانش‌آموز
- برگزاری نمایشگاه‌های کتاب، مسابقات کتابخوانی
- آشنا کردن والدین با فواید مطالعه غیردرسی دانش‌آموز
- کاهش حجم محتوای کتاب‌های درسی
- مسئله‌محور کردن محتوای کتاب‌های درسی
- به کارگیری کتابدار متخصص در کتابخانه‌های آموزشی
- غنی ساختن محتوای کتابخانه بر مبنای نیاز کودکان و نوجوانان
- ساختن فضای مناسب مطالعه در مدرسه، خانه و ...
- افزایش ساعات مورد استفاده دانش‌آموز در کتابخانه‌های آموزشی
- ایجاد کتابخانه‌های شخصی در خانواده

- تلاش بیشتر رسانه‌های جمعی برای ترغیب به مطالعه با طراحی برنامه‌های آموزشی متعدد و مرتبط

سخن پایانی

مطالعه به عنوان یک مهارت اجتماعی، نردبان ترقی و تکامل هر ملت است. بین مطالعه و رشد افراد در جوامع، رابطه تنگاتنگی وجود دارد. به بیان دیگر، تنها راه پیشرفت هر فرد و جامعه‌ای، ارزش قائل شدن برای کتاب و کتابخوانی است. مطالعه می‌تواند نقش مؤثری به شکل مستقیم و غیرمستقیم، در کاهش اثر آفات اجتماعی مثل اعتیاد داشته باشد. آموختن و یادگیری مهارت‌های مطالعه، سبب می‌شود تا افراد از مطالعه لذت ببرند، اوقات فراغت خود را پر کنند و گام‌های مؤثری در مسیر کمال بردارند که پیامد آن سلامت در رشد فرد و جامعه خواهد بود.

مطالعه ثمربخش از دو عامل متأثر است: یکی علاقه نسبت به مطالب خواندنی و دیگر کاربرد ماهرانه فنون مطالعه که سبب می‌شود تا شخص به مطالعه بیشتر بپردازد. مطالعه بیشتر به بهتر شدن فنون کتابخوانی منجر می‌شود. کاربرد فنون بهتر مطالعه را آسان‌تر، سریع‌تر و لذت‌بخش‌تر می‌سازد. در نتیجه، علاقه خواننده نسبت به مطالعه افزایش می‌یابد. پس تا زمانی که فرد تمایل یا علاقه به ایجاد کاری نداشته باشد، نمی‌تواند برانگیخته شود. علاقه به مطالعه و کتابخوانی، دانش‌آموزان را به نوشتن و تفکر تشویق می‌کند. بنابر تجربیات، کتابخانه‌ها نیز عامل عمده‌ای در تشویق موفقیت‌آمیز عادت به مطالعه هستند.

یک کتابخانه غنی می‌تواند وسیله‌ای باشد که شخص با آن وسیله، قدم به دنیای کتاب بگذارد و از فضای آن بهره‌گیری کند. از جمله گام‌های مهم در بهره‌گیری بیشتر از کتابخانه‌های مدارس، برگزاری کلاس‌های آموزشی روش مطالعه و بررسی عوامل بازدارنده مطالعه است.

کتابخوانی، انسان را در تعیین سرنوشت خود و جامعه خویش شریک می‌کند. حتی هم‌نوع دوستی و خیرخواهی را برمی‌انگیزد، قوه ابتکار و خلاقیت، روحیه آزادی خواهی و بزرگمنشی را تقویت می‌کند. کتاب، باید به نیازی از نیازهای دانش‌آموزان پاسخ دهد تا آن‌ها به کتاب روی بیاورند.

کتاب می‌تواند وسایل تحقیق را به دانش‌آموزان اهدا کند، فرهنگ و هنر را گسترش دهد و سبب ارضای حس کنجکاوی آن‌ها بشود. انسان در ذات خود، موجودی کنجکاو است و گسترش کتابخوانی می‌تواند این حس را ارضا کند. نیاز به کتاب، به عنوان خوراک فکری، باید واقعاً درک شود. کتابخوانی باید وارد برنامه زندگی دانش‌آموزان شود و آن‌ها احساس کنند که باید برنامه‌ای برای این امر، در جریان زندگی روزمره خود داشته باشند.

دانش‌آموز برای شروع مطالعه، باید ابتدا خود را از جهت روانی آماده کند. خویشتن‌داری، تقویت اراده، اعتماد به نفس و تمرکز حواس، مقدمات ضروری برای مطالعه و یادگیری هستند. برای مطالعه باید برنامه‌ریزی و در آن برنامه هدف، زمان و مقدار مطالب آموختنی را مشخص کرد. والدین و سایر اعضای خانواده می‌توانند با برخورد‌های مناسب نسبت به موضوع مطالعه، در ترویج کتابخوانی سهم عمده‌ای داشته باشند. مثلاً در مواقع مختلف به فرزندان کتاب هدیه دهند و از ایجاد محدودیت‌های خاص، برای مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان بپرهیزند. وجود کتابخانه‌های شخصی در خانه نیز بسیار مفید خواهد بود.

منابع و مأخذ

- حری، عباس: **جامعه‌شناسی مطالعه نوجوانان**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته کتابداری ۱۳۵۱.
- فخرایی، سیروس: **بررسی روش‌های مؤثر در افزایش میزان مطالعه دانش‌آموزان دوره متوسطه در شهر تبریز**، شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی ۱۳۷۵
- میرزامحمدی، محمدحسین: **فرهنگ مطالعه**، سخنرانی ارائه شده در برنامه درگذر لحظه‌ها، شبکه سوم سیمای جمهوری اسلامی ایران، خرداد ۱۳۷۹
- **بررسی راهکارهای علمی ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی غیردرسی در میان دانش‌آموزان** نظام جدید، آموزش و پرورش متوسط شهر تهران ۱۳۸۰
- نوری، حسن: **راه‌های جذب دانش‌آموزان دوره متوسطه به مطالعه و تحقیق در شهرستان اسدآباد**، پایان‌نامه کارشناسی، رشته کتابداری ۱۳۸۲

Papazoglou, Alexandra, "Newsletter section of school Libraries and Resource centers" ۱۹۹۹. Nu ۳۴
www.kidsource.com

آموزش عادت به مطالعه، در جریان جامعه‌پذیری کودکان و نوجوانان، می‌تواند تأثیری قطعی روی تحولات جامعه داشته باشد و اصلاحات و نوسازی فرهنگی، اجتماعی و سیاسی را به ارمغان آورد